

УДК 338.48:911.3-12 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2025.6.12>

Сергій Мойсей

аспірант кафедри країнознавства та туризму,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Sergeymoysey@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7795-0947>

АНАЛІЗ СТАНУ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ У ПРИФРОНТОВИХ ЗОНАХ

Анотація. Метою дослідження є аналіз стану туристичних ресурсів у прифронтових зонах України в умовах війни, оцінювання втрат і перспектив відновлення галузі. Методика базується на зборі статистичних даних, аналізі вторинних джерел і використанні геоінформаційних матеріалів. У результаті виявлено масштабні пошкодження інфраструктури, спад туристичних потоків і зростання ризиків для безпеки. Встановлено, що найбільш критично постраждали східні та південні області, де рівень небезпеки унеможливило будь-яку туристичну діяльність. Проведено аналіз стану туристичних потоків України. Виявлено перспективний потенціал післявоєнних локацій для розвитку меморіального та військового туризму, а також потребу у створенні геопорталів для навігації та інформування про безпечні маршрути. Отримані результати підкреслюють важливість інтеграції сучасних геомаркетингових інструментів у процесі відновлення туристичної сфери прифронтових регіонів. Практична значущість полягає у формуванні рекомендацій для післявоєнного відновлення туризму, зокрема через упровадження геопорталів та розвиток нових туристичних напрямків.

Ключові слова: туризм, прифронтові зони, туристичні ресурси, війна, відновлення інфраструктури, геопортали, екотуризм, військовий туризм.

Moisei Serhii. ANALYSIS OF THE STATE OF TOURISM RESOURCES IN THE FRONTLINE AREAS

Abstract. The aim of the study is to analyze the current state of tourism resources in the frontline areas of Ukraine under the conditions of ongoing military conflict, assess the extent of losses, and identify potential strategies for post-war recovery and sustainable development of the tourism sector.

The research methodology is based on the collection and synthesis of official statistics, analysis of scientific publications, government reports, and spatial data provided by geo-information platforms. A descriptive and comparative approach is applied to assess the damage to cultural, natural, and recreational infrastructure, as well as to evaluate the dynamics of tourist flows. Particular attention is paid to the potential of geospatial technologies and geoportals as tools for rebuilding tourism-related information systems.

The results indicate that the war has caused severe damage to tourism infrastructure, including hotels, museums, religious and sports facilities, and natural destinations in the frontline and temporarily occupied territories. Approximately 30% of Ukraine's territory remains contaminated with explosive hazards, posing substantial threats to tourist safety. There has been a dramatic decline in both domestic and international tourist numbers, especially in cities such as Kyiv, Kharkiv, and Dnipro. Despite these challenges, the research highlights the emergence of new tourism forms, including memorial and war tourism, and the increasing interest in murals and symbolic locations that represent the face of the war. It was established that the eastern and southern regions were most critically affected, where the level of danger makes any tourist activity impossible. An analysis of the state of tourist flows in Ukraine was conducted. The promising potential of post-war locations for the development of memorial and military tourism was identified, as well as the need to create geoportals for navigation and information about safe routes.

The practical significance of the findings lies in developing evidence-based recommendations for the recovery and strategic planning of tourism in post-conflict regions. The integration of geoportals is proposed as a key mechanism for providing real-time safety information, promoting local heritage, and attracting tourists to safe and meaningful destinations. The study supports the notion that tourism can contribute to economic revival and cultural resilience in post-war Ukraine.

Key words: tourism, frontline zones, tourism resources, war, infrastructure restoration, geoportals, memorial tourism, ecotourism, military tourism, tourist safety.

Актуальність теми дослідження. Умови збройного конфлікту в Україні суттєво трансформували соціально-економічне й інфраструктурне середовище прифронтових територій, у сфері туризму також. Туристична галузь, яка в мирний час була джерелом економічного зростання, культурного обміну та формування національної ідентичності, зазнала значних втрат. Руйнування туристичної інфраструктури, зниження безпеки пересування, забруднення територій вибухонебезпечними предметами та втрата культурної спадщини поставили під загрозу саму можливість функціонування туризму у прифронтових регіонах. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання аналізу стану туристичних ресурсів у зоні бойових дій і розроблення науково обґрунтованих підходів до їх відновлення, адаптації та інтеграції в системі післявоєнного розвитку.

Стан вивчення питання з аналізом основних праць. У наукових публікаціях останніх років уже порушувалися питання впливу воєнних дій на культурну спадщину, довкілля і економіку України (зокрема, роботи В. Антоненка та В. Хуткого) [1, с. 64]. Низка досліджень стосується загальних проблем функціонування туристичної галузі в умовах кризи та постконфліктного відновлення. Також активно обговорюються питання втрат природно-заповідного фонду та потенціал екотуризму в післявоєнний період.

Л. Слатвінська, О. Збиранник, В. Тельпіс створили практичні методи управління інтеграційними процесами в екскурсійно-рекреаційній галузі туризму України в часи збройного протистояння та у фазі повоєнної модернізації [2]. М. Рейманн, О. Корнус, Н. Венгерська, В. Холодок, В. Пацюк, Х. Паланг [3, с. 136] досліджували міжнародний досвід стосовно зростання туризму в умовах післявоєнного відновлення. Р. Логоша, А. Прилуцький [4, с. 726], О. Бордин, В. Шевчук, В. Монастирський, О. Лучка [5], С. Баженова, Ю. Пологовська, М. Бикова [6, с. 168], А. Кізюн, Л. Гуцал, І. Цуркан [7, с. 79] виявляли головні риси керування туристичною роботою за умов воєнного стану, обґрунтовували шляхи пристосування туристичних фірм до складних обставин.

Перспективи повоєнного відновлення галузі туризму в Україні розглянуто в наукових працях таких учених, як А. Моца, С. Шевчук, Н. Середа [8], Н. Барвінок [9, с. 206], Е. Сіра, І. Голубець, Ю. Безрученков [10, с. 155].

Проте комплексний аналіз стану туристичних ресурсів саме у прифронтових зонах – з урахуванням руйнувань, безпекових ризиків, культурних втрат і перспектив використання інноваційних інструментів, зокрема геопорталів, – досі залишається малодослідженим. Замало уваги приділено й адаптації нових типів туризму (меморіального, військового) до реалій воєнного та повоєнного часу.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення актуального стану туристичних ресурсів у прифронтових регіонах України в умовах війни, ідентифікація основних викликів для галузі та розроблення рекомендацій щодо післявоєнного відновлення туристичної інфраструктури з використанням сучасних геомаркетингових інструментів. Завдання дослідження: проведення аналізу стану туристичних потоків України; виявлення перспективного потенціалу післявоєнних локацій для розвитку меморіального та військового туризму; визначення необхідності у створенні геопорталів для навігації та інформування про безпечні маршрути; формування рекомендацій для післявоєнного відновлення туризму, зокрема через упровадження геопорталів і розвиток нових туристичних напрямків.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Воєнні дії, що відбулися на території України, серйозно вплинули на всі сфери туризму, спричинили значні труднощі на шляху загального розвитку. Цей вплив відчули як внутрішні, так і зовнішні туристичні потоки, адже інфраструктура багатьох туристичних регіонів була суттєво пошкоджена або знищена [2]. Збитки, завдані туристично-рекреаційній інфраструктурі, оцінюються у 2,2 млрд доларів США станом на 1 вересня 2022 р. Ця сума включає як прямі пошкодження будівель і споруд, так і втрати від зниження туристичної активності в регіонах.

Розвиток туризму залежить від стабільної інфраструктури, руйнування багатьох ключових об'єктів серйозно підриває здатність України приймати туристів. Воєнні дії завдали значних збитків об'єктам культурної спадщини України.

Загалом постраждало 1 800 об'єктів культурної спадщини, серед них музеї, історичні пам'ятки, архітектурні споруди й інші важливі культурні центри. Знищення або пошкодження цих об'єктів не тільки завдало величезних збитків культурному надбанню країни, а й знизило її привабливість для культурного туризму [3, с. 136]. Серед постраждалих об'єктів значну частку становлять релігійні споруди – 348 церков, соборів, монастирів та інших релігійних об'єктів були зруйновані або пошкоджені. Це не лише завдало шкоди культурній спадщині, а й вплинуло на релігійний туризм, який завжди був важливим складником туристичного потоку в Україні. Відновлення цих об'єктів потребуватиме значних ресурсів і часу [1].

Суттєві збитки були завдані також спортивним спорудам – 343 об'єкти спортивної інфраструктури були знищені або пошкоджені. Це вплинуло на спортивний туризм і проведення спортивних заходів на національному і міжнародному рівнях. Відновлення спортивної інфраструктури є важливим для підтримки здорового способу життя та популяризації спорту серед населення. Також було пошкоджено 164 об'єкти, безпосередньо пов'язаних із туризмом, зокрема й готелі, туристичні бази, інформаційні центри, інші важливі заклади. Це суттєво вплинуло на здатність регіонів приймати туристів та забезпечувати їх належним сервісом. Відновлення цих об'єктів є критично важливим для подальшого розвитку туристичної галузі.

Однак ці цифри лише частково відображають масштаби руйнувань та втрат у туристичній галузі. Важливо також зазначити, що, окрім матеріальних збитків, війна призвела до втрати історичних і культурних цінностей, які неможливо оцінити грошима. Багато із цих об'єктів, як-от пам'ятники архітектури чи історичні місця, були неповторні, а їх відновлення може тривати десятиліття [4, с. 726].

Природні туристичні місця на тимчасово окупованих територіях були втрачені. Серед них Олешківські піски, Асканія-Нова, Кінбурнська коса, Джарилгач, а також узбережжя Азовського моря з такими об'єктами, як Генічеські та Рожеві солоні озера, міста Кирилівка, Скадовськ, Бердянськ, Очаків, частково Скіфський курган. Також у прикордонних районах України з Білоруссю введено особливі режими, що призвело до обмеження відпочинку на озерах Волині та у проведенні сплавів по річках Національного природного парку «Прип'ять – Стохід» [11].

Територія України, у прямому тлумаченні поняття «територія», є небезпечною для туристів, а також особливо важливо зазначити, що територія України поступово зменшується через загарбницьку війну РФ. У період до вересня 2022 р. було звільнено великі площі територій країни від російської окупації, приблизні дані вказують, що було звільнено майже 7% від загальної території країни (рис. 1).

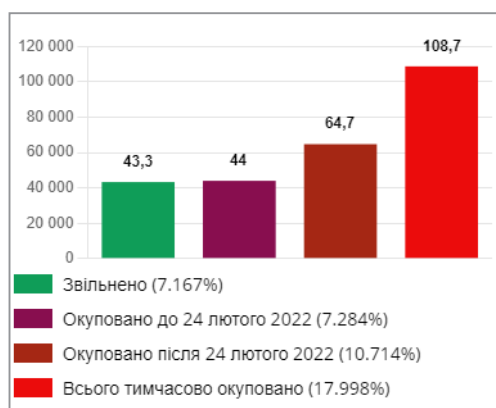

Рис. 1. Контроль територій

Джерело: за даними DeepState Map [12]

Натепер 30% території України залишаються забруднені вибухонебезпечними предметами, що становить більш ніж 174 тисячі квадратних кілометрів [13].

Найнебезпечнішими є східні та південні області України, а також північ Чернігівської та Київської областей (рис. 2). Незважаючи на те, що вся територія країни перебуває під ракетною небезпекою, саме зазначені регіони страждають також від артилерійського й інших видів обстрілів.

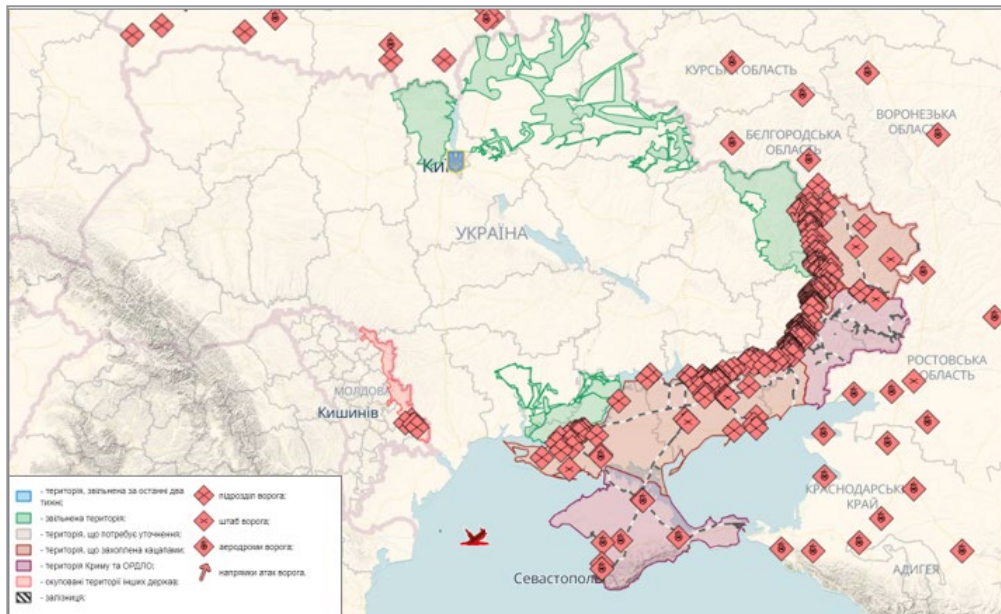

Рис. 2. Мапа війни в Україні

Джерело: за даними DeepState Map [14]

Відповідно до наведеного, якщо розглядати східний і південний регіони України з позицій територіального ресурсу туристичної дестинації, варто відзначити, що зараз ці області не лише не рекомендуються для туристичних подорожей, а й становлять серйозну загрозу для життя та здоров'я людей через наявність вибухонебезпечних предметів, ракетних і артилерійських обстрілів. Така ситуація значною мірою обмежує можливості розвитку туризму в цих регіонах і потребує негайних заходів із розмінування та відновлення безпеки на територіях, які постраждали внаслідок конфлікту.

У світлі російської збройної агресії туристичні дестинації України зіткнулися з безпрецедентними викликами. Воєнні дії на території країни впливають на безпеку туристів, інфраструктуру та загальну привабливість регіонів для відвідувачів [5]. Убезпечення туристів, відновлення пошкоджених об'єктів і адаптація до нових реалій вимагають посиленої ролі держави й удосконалення системи гарантування безпеки у сфері туризму.

У 2022 р., в умовах розв'язаної РФ повномасштабної війни, столицю України відвідали 270 тис. внутрішніх і міжнародних туристів, що в 11,5 раза менше, ніж за 2021 р. із 3,12 млн туристів, як повідомили в управлінні з туризму та промоції КМДА під час звіту громадській раді.

У 2022 р. Київ відвідали 98 тис. іноземних туристів, що в 10,4 раза менше, ніж у постпандемічному 2021 р., коли українську столицю відвідали 1,02 млн мандрівників із-за кордону. Водночас торік Київ відвідали 172 тис. внутрішніх туристів проти 2,1 млн у 2021 р. (рис. 3). Лідерами серед країн світу за кількістю відвідувачів української столиці у 2022 р. стали Ізраїль – 9,1 тис. туристів (проти 105,1 тис. роком раніше), Туреччина – 6,8 тис. (69,5 тис.), Німеччина – 6,4 тис. (71,7 тис.), США – 5,6 тис. (75,5 тис.) і Велика Британія – 4,3 тис. (35 тис.) (рис. 4).

У 2021 р. в п'ятірці лідерів замість Великої Британії була Саудівська Аравія (46,9 тис.). Через падіння туристичного потоку в понад 10 разів надходження від туристичного збору знизилися лише вдвічі – до 38,8 млн грн із 76 млн грн роком раніше [15].

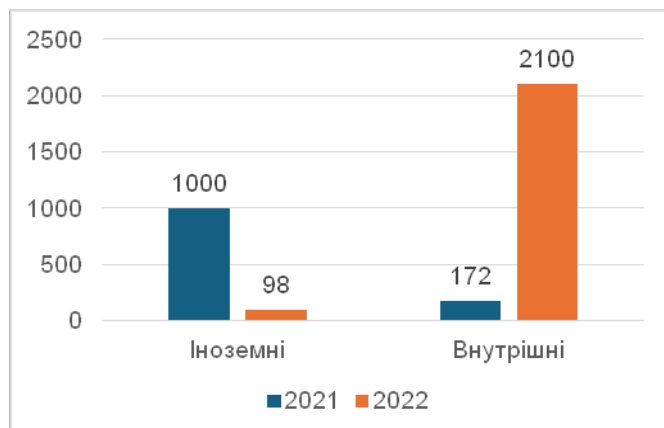

Рис. 3. Туристичне навантаження міста Києва, 2021–2022 рр. (тис. осіб)

Джерело: складено автором за даними [15]

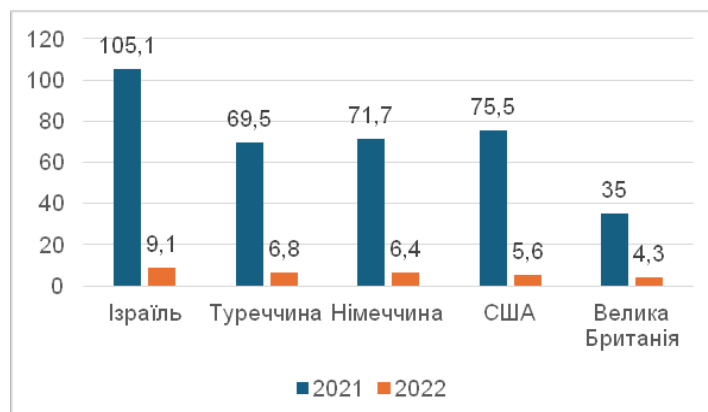

Рис. 4. Кількість іноземних туристів у місті Києві у 2021–2022 рр. (тис. осіб)

Джерело: складено автором за даними [15]

Харків, друге за величиною місто України, є важливим освітнім і науковим центром. Місто пропонує туристам широкий спектр культурних і розважальних заходів, як-от численні музеї, театри, галереї та концертні зали. Харків також відомий своїми парками та зеленими зонами, що робить його привабливим місцем для відпочинку. Місто приймає численні міжнародні конференції та спортивні змагання, що сприяє розвитку ділового туризму.

Відповідно до даних Головного управління статистики Харківської області (рис. 5) [16]:

1. Кількість туристів збільшилася із 73 тис. у 2000 р. до 141 тис. у 2003 р. У 2004–2010 рр. кількість туристів коливалася, досягала максимуму 138 тис. у 2010 р. У 2011 р. кількість туристів впала до 74 тис., а у 2015 р. – до 31 тис. Із 2016 по 2019 рр. кількість туристів поступово зростала до 76 тис., але у 2020 р. зменшилася до 44 тис.

2. Кількість іноземних туристів варіювалася від 6 тис. у 2000 р. до 13 тис. у 2010 р. У 2011 р. кількість іноземних туристів впала до 550 осіб, а у 2015–2020 рр. залишалася на низькому рівні (від 1 до 273 осіб).

3. Кількість виїзних туристів збільшилася із 6 тис. у 2000 р. до 75 тис. у 2010 р. У 2011–2015 рр. кількість виїзних туристів зменшилася до 26 тис. У 2016–2019 рр. кількість виїзних туристів поступово зросла до 65 тис., але у 2020 р. знизилося до 36 тис.

4. Кількість внутрішніх туристів варіювалася від 61 тис. у 2000 р. до 84 тис. у 2002 р. У 2003–2010 рр. кількість внутрішніх туристів коливалася від 33 тис. до 72 тис. У 2011–2015 рр. кількість внутрішніх туристів зменшилася до 5 тис. У 2016–2019 рр. кількість внутрішніх туристів зросла до 11 тис., але у 2020 р. знизилася до 8 тис.

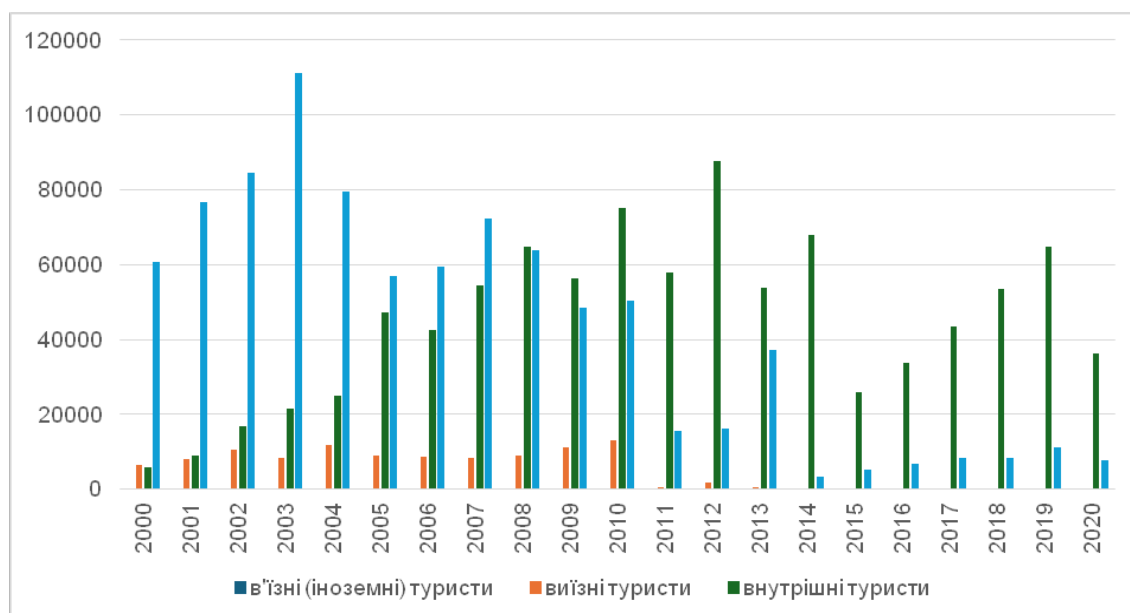

Рис. 5. Кількість туристів у місті Харкові, 2000–2020 рр. (тис. осіб)

Джерело: складено автором за даними [16]

Отже, туристична галузь Харківської області зазнала значних змін за період 2000–2020 рр. До 2003 р. спостерігалася стабільне зростання кількості туристів. У наступні роки відбувалися коливання та загальне зниження кількості туристів до 2015 р. Протягом 2016–2019 рр. галузь частково відновилася, але пандемія COVID-19 у 2020 р. призвела до чергового зниження кількості туристів.

Дніпро, розташований на берегах однойменної річки, є важливим промисловим та культурним центром країни. Місто відоме своїми сучасними архітектурними проєктами, зокрема набережною, яка є однією з найдовших у Європі. Дніпро пропонує туристам численні розважальні заклади, торгові центри та ресторани. Місто також є важливим центром подієвого туризму, приймає численні музичні та спортивні заходи.

Відповідно до даних Головного управління статистики Дніпропетровської області (рис. 6) [17]:

1. Кількість туристів збільшилася з 50 тис. у 2000 р. до 168 тис. у 2007 р. У 2008–2010 рр. кількість туристів становила приблизно 105 тис. осіб. У 2011 р. кількість туристів впала до 64 тис., а у 2015 р. – до 46 тис. У 2016–2019 рр. кількість туристів поступово зросла до 154 тис., але у 2020 р. знизилася до 78 тис.

2. Кількість іноземних туристів варіювалася від 1 тис. у 2000 р. до 17 тис. у 2005 р. У 2011–2015 рр. кількість іноземних туристів залишалася на дуже низькому рівні (до 28 осіб). У 2017–2020 рр. кількість іноземних туристів була мінімальною (від 1 до 2 осіб).

3. Кількість виїзних туристів збільшилася із 7 тис. у 2000 р. до 83 тис. у 2008 р. У 2009–2010 рр. кількість виїзних туристів коливалася – приблизно 49 тис. У 2011–2015 рр. кількість виїзних туристів зменшилася до 39 тис. Із 2016 по 2019 р. кількість виїзних туристів зросла до 136 тис., але у 2020 р. знизилася до 73 тис.

4. Кількість внутрішніх туристів варіювалася від 41 тис. у 2000 р. до 97 тис. у 2003 р. У 2004–2010 рр. кількість внутрішніх туристів коливалася від 51 до 75 тис. У 2011–2015 рр.

кількість внутрішніх туристів зменшилася до 7 тис. Із 2016 по 2019 р. кількість внутрішніх туристів зросла до 18 тис., але у 2020 р. знизилася до 5 тис.

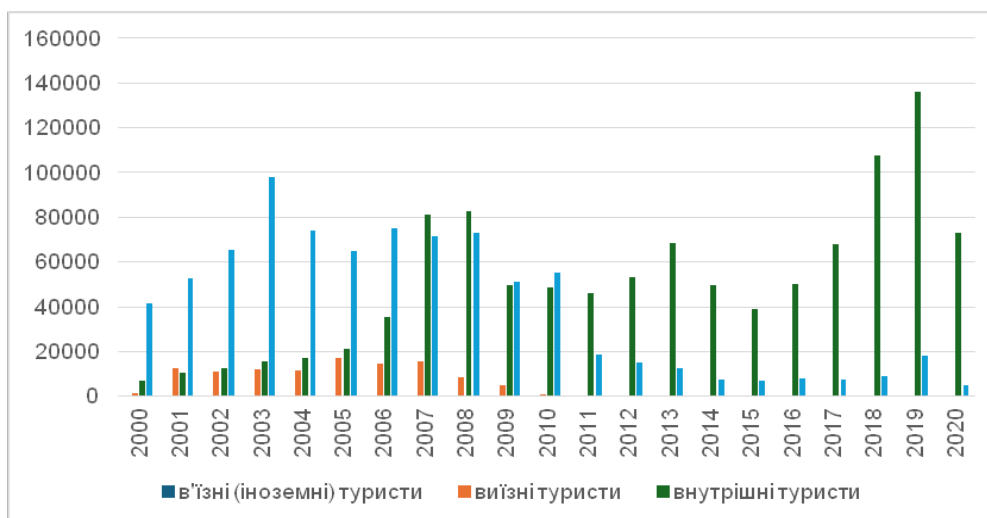

Рис. 6. Кількість туристів у місті Дніпрі, 2000–2020 рр. (тис. осіб)

Джерело: складено автором за даними [17]

Отже, туристична галузь Дніпропетровської області зазнала значних змін протягом 2000–2020 рр. До 2007 р. спостерігалася стабільне зростання кількості туристів. У наступні роки відбувалися коливання та загальне зменшення кількості туристів до 2015 р. Протягом 2016–2019 рр. галузь частково відновилася, але пандемія COVID-19 у 2020 р. призвела до чергового зниження кількості туристів.

У перспективі поствоєнного відновлення територіального ресурсу туристичних дестинацій одним зі шляхів використання геомаркетингових інструментів у даному разі є геопортали. Розроблення геопорталів допоможе надавати інформацію про безпеку та навігацію в післявоєнних регіонах. Зокрема, показувати безпечні маршрути для туристів та інформувати про можливі зони небезпеки, яких варто уникати [6, с. 168]. Окрім цього, післявоєнні локації часто мають великий історичний потенціал. Вони надають можливість організувати екскурсії, під час яких туристи можуть дізнатися про історію та події, пов'язані із цими місцями під час війни та після неї. Ідеться не лише про меморіальні пам'ятки, але й про локації, що показали «обличчя війни» в Україні.

Наприклад, навіть в умовах війни популярність серед туристів здобули місто Буча та район Північної Салтівки (м. Харків) (рис. 7–8).

Рис. 7. Вулиця Бучі

завалена знищеною російською технікою

Джерело: [18]

Рис. 8. Зруйнована багатоповерхівка на Північній Салтівці (м. Харків)

Джерело: [19]

Збройні дії на території України спонукали до розвитку та використання всіх можливих шляхів транслявання війни у світ [9, с. 206]. Одним із засобів поширення інформації про локації та руйнування стали мурали, які неодноразово малювали на пошкоджених будівлях, вуличних тротуарах тощо.

Вони набирають все більшої популярності, зокрема й професійні графіті та мурали як пам'ятки вуличного мистецтва (рис. 9–10).

Рис. 9. Мурал на фасаді
Харківського театру музкомедії
(м. Харків)

Джерело: [20]

Рис. 10. Мурал «Привиди Києва» авторства
А. Ковтуна (м. Київ)

Джерело: [21]

Рис. 11. Мурал, присвячений Маріуполю
(м. Львів)

Джерело: [22]

Рис. 12. Мурал на честь захисника
О. Гузовського (м. Южноукраїнськ)

Джерело: [23]

Отже, ми розглядаємо вже не просто територіальний ресурс, а й місцеві пам'ятки. З огляду на це відзначимо, що досить складно знайти той чи інший мурал. Більшість із них не має навіть власних назв, дописів або табличок. Тому в даному разі доречним є розроблення геопорталу, що забезпечить потенційних туристів інформацією про мурали в Україні.

Висновки. Аналіз стану туристичних ресурсів у прифронтових зонах України демонструє серйозні виклики, з якими стикається туристична галузь в умовах війни. Значна частина територій країни залишається небезпечною через забруднення вибухонебезпечними предметами та регулярні обстріли, що робить ці зони недоступними для туристів. Водночас війна завдала руйнівного удару по інфраструктурі, туристичних потоках і загальній привабливості регіонів. Попри ці труднощі, перспективи післявоєнного відновлення відкривають нові можливості для розвитку туризму.

Новизна дослідження. Результати дослідження підкреслюють важливість системного підходу до відновлення туристичної інфраструктури, який включає гарантування безпеки, відновлення об'єктів спадщини та створення інноваційних туристичних продуктів. Геопортали можуть стати ключовим інструментом для навігації, інформування про безпеку та популяризації туристичних ресурсів. Післявоєнні локації, зокрема й меморіальні місця та локації, що відображають «обличчя війни», можуть стати основою для розвитку меморіального, військового й екотуризму. Відновлення прифронтових зон має стати пріоритетом для державної політики, що сприятиме не лише економічному зростанню, а й збереженню культурної ідентичності України.

Список використаних джерел:

1. Антоненко В., Хуткий В. Вплив російської військової агресії на природні туристичні ресурси України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2022. Т. 5. № 1. С. 64–82. URL: <http://tourism.knukim.edu.ua/article/view/262003/258490> (дата звернення: 28.11.2025).
2. Слатвінська Л., Збиранник О., Тельпіс В. Управління інтеграційними процесами в екскурсійно-рекреаційній сфері туризму України в умовах війни та післявоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 75. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-75-28
3. Рейманн М., Корнус О., Венгерська Н., Холодок В., Пацюк В., Паланг Х. Розвиток туристичного бізнесу прифронтових громад в умовах війни: зарубіжний та український досвід. *Регіональна економіка*. 2023. № 1. С. 136–144. DOI: 10.36818/1562-0905-2023-1-14.
4. Логоша Р., Прилуцький А. Особливості управління галуззю туризму в умовах воєнного стану в Україні. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 8 (48). С. 726–744. DOI: 10.52058/2786-5274-2025-8(48)-726-744
5. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету*. Серія «Економічна». 2022. Вип. 62. DOI: 10.30970/ves.2022.62.0.6214
6. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*. 2022. № 5 (23). С. 168–180. DOI: 10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180
7. Кізюн А., Гуцал Л., Цуркан І. Аналіз розвитку індустрії туризму в Україні в умовах російсько-української війни. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2023. № 8. С. 79–87. DOI: 10.32782/tourismhospsee-8-11
8. Моца А., Шевчук С., Серета Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-41-31
9. Барвінок Н. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18. Т. 2. С. 206–217. DOI: 10.15330/apred.2.18.206-217
10. Сіра Е., Голубець І., Безрученков Ю. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 68. С. 155–158. DOI: 10.32843/infrastructure68-27
11. 44% найцінніших природних територій України охоплені війною: долучайтеся до ініціативи «Рятуємо природу у дні війни разом». *Українська природоохоронна група (UNCG)*. 2023. URL: <https://uncg.org.ua/44-najtsinnishykh-pryrodnykh-terytorij-ukrainy-okhopleni-vijnoiu-doluchajtesia-do-initsiatyvy-riatuiemo-pryrodu-u-dni-vijny-razom/> (дата звернення: 28.11.2025).
12. Контроль територій. *DeepState Map*. 2024. URL: <https://deepstatemap.live/images/bar-chart.svg> (дата звернення: 28.11.2025).
13. В Україні 30% території досі забруднені вибухівкою – Міноборони. *УкрІнформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3821842-v-ukraini-30-teritorii-dosi-zabrudneni-vibuhivkou-minoboroni.html> (дата звернення: 28.11.2025).
14. Мапа війни в Україні. *DeepState Map*. 2024. URL: <https://deepstatemap.live/#6/49.016/33.750> (дата звернення: 28.11.2025).
15. Київ у 2022 р. відвідали 270 тис. туристів. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/902375.html> (дата звернення: 28.11.2025).
16. Кількість туристів, обслужених туроператорами та турагентами, за видами туризму. *Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Одеській області*. 2024. URL: https://od.ukrstat.gov.ua/stat_info/tyrizm/tyrizm1.htm (дата звернення: 28.11.2025).
17. Кількість туристів, обслужених туроператорами та турагентами, за видами туризму. *Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Харківській області*. 2024. URL: <https://kh.ukrstat.gov.ua/turystychni-potoky-2000-2011tr> (дата звернення: 28.11.2025).
18. Зруйнована багатоповерхівка Північна Салтівка. URL: https://kh.vgorode.ua/img/article/12290/75_main-v1671983417.jpg (дата звернення: 28.11.2025).
19. Вулиця Бучі завалена знищеною російською технікою. URL: https://ichef.bbci.co.uk/ace/ws/800/crpsprodpb/D8D5/production/_123990555_bucha_lee_durant.png (дата звернення: 28.11.2025).
20. Мурал на фасаді Харківського театру музкомедії (м. Харків). URL: <https://cdn4.suspilne.media/images/resize/1040x1.78/296565676ceb13bf.jpg> (дата звернення: 28.11.2025).
21. Мурал «Привиди Києва» авторства А. Ковтуна (м. Київ). URL: https://cdn.village.com.ua/the-village.com.ua/post_image-image/OaDDkDdzsxqYkgVvDzGsFQ.jpg (дата звернення: 28.11.2025).
22. Мурал, присвячений Маріуполі (м. Львів). URL: <https://cdn4.suspilne.media/images/resize/794x1.5/886828108fec1484.jpg> (дата звернення: 28.11.2025).
23. Мурал захисника О. Гузовського (м. Южноукраїнськ). URL: <https://izbirkom-media-bucket.s3.amazonaws.com/cache/6f/78/6f781bf7c4c4491920a6f83e61dba4d0.jpg> (дата звернення: 28.11.2025).

References:

1. Antonenko, V., & Khutkyi, V. (2022). The impact of Russian military aggression on natural tourism resources of Ukraine. *Bulletin of the Kyiv National University of Culture and Arts*, 5 (1), 64–82. Retrieved 28.11.2025 from <http://tourism.knukim.edu.ua/article/view/262003/258490> [in Ukrainian].

2. Slatvinska, L. A., Zbyrannyk, O. M., & Telpis, V. V. (2025). Management of integration processes in the excursion and recreational tourism sector of Ukraine in conditions of war and post-war recovery. *Economy and society*, 75. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-28> [in Ukrainian].
3. Reimann, M., Kornus, O. H., Venherska, N. S., Kholodok, V. D., Patsiuk, V. S., & Palanh, Kh. (2023). Development of tourism business in frontline communities in wartime: foreign and Ukrainian experience. *Regional economy*, 1, 136–144. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-14> [in Ukrainian].
4. Lohosha, R. V., & Prylutskyi, A. M. (2025). Peculiarities of tourism management under martial law in Ukraine. *Scientific innovations and advanced technologies*, 8 (48), 726–744. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8\(48\)-726-744](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-8(48)-726-744) [in Ukrainian].
5. Bordun, O., Shevchuk, V., Monastyrskyi, V., & Luchka, O. (2022). Losses and directions for rescuing Ukraine's tourism business in wartime. *Bulletin of Lviv University. Economic series*, 62. <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2022.62.0.6214> [in Ukrainian].
6. Bazhenova, S., Polohovska, Yu., & Bykova, M. (2022). The realities of tourism development in Ukraine at the current stage. *Scientific perspectives*, 5 (23), 168–180. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180) [in Ukrainian].
7. Kiziun, A. H., Hutsal, L. A., & Tsurkan, I. M. (2023). Analysis of the development of the tourism industry in Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war. *The tourism and hospitality industry in Central and Eastern Europe*, 8, 79–87. <https://doi.org/10.32782/tourismhospce-8-11> [in Ukrainian].
8. Motsa, A. A., Shevchuk, S. M., & Sereda, N. M. (2022). Prospects for the post-war revival of tourism in Ukraine. *Economy and society*, 41. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-41-31 [in Ukrainian].
9. Barvinok, N. V. (2022). Prospects for the development of wine tourism in Ukraine after the end of the Russian-Ukrainian war. *Current issues in regional economic development*, 18, 2, 206–217. DOI: 10.15330/apred.2.18.206-217. [in Ukrainian].
10. Sira, E. O., Holubets, I. M., & Bezruchenkov, Yu. V. (2022). Post-war revival of tourism in Ukraine. *Market infrastructure*, 68, 155–158. <https://doi.org/10.32843/infrastructure68-27> [in Ukrainian].
11. 44% of the most valuable natural areas of Ukraine are affected by the war: join the initiative “Let’s save nature during the war together”. (2023). *UNCG*. Retrieved 28.11.2025 from <https://uncg.org.ua/44-nahtsinnishykh-pryrodnykh-terytorij-ukrainy-okhopleni-vijnoiu-doluchajtesia-do-initsiatyvy-riatuiemo-pryrodu-u-dni-vijny-razom/> [in Ukrainian].
12. Territory control. [Image]. Retrieved 28.11.2025 from <https://deepstatemap.live/images/bar-chart.svg> [in Ukrainian].
13. 30% of Ukraine’s territory is still contaminated with explosives – Ministry of Defense]. Retrieved 28.11.2025 from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3821842-v-ukraini-30-teritorii-dosi-zabrudneni-vibuhivkou-minoboroni.html> [in Ukrainian].
14. Map of war in Ukraine. Retrieved 28.11.2025 from <https://deepstatemap.live/#6/49.016/33.750> [in Ukrainian].
15. Kyiv was visited by 270 thousand tourists in 2022. Retrieved 28.11.2025 from <https://interfax.com.ua/news/general/902375.html> [in Ukrainian].
16. Number of tourists served by tour operators and agents by type of tourism. *Odesa region*. Retrieved 28.11.2025 from https://od.ukrstat.gov.ua/stat_info/tyrizm/tyrizm1.htm [in Ukrainian].
17. Number of tourists served by tour operators and agents by type of tourism. *Kharkiv region*. Retrieved 28.11.2025 from <https://kh.ukrstat.gov.ua/turystychni-potoky-2000-2011rr> [in Ukrainian].
18. Destroyed apartment building, Pivnichna Saltivka. [Image]. Retrieved 28.11.2025 from https://kh.vgorode.ua/img/article/12290/75_main-v1671983417.jpg [in Ukrainian].
19. Bucha street covered with destroyed Russian vehicles. [Image]. Retrieved 28.11.2025 from https://ichef.bbci.co.uk/ace/ws/800/cpsprodpb/D8D5/production/123990555_bucha_lee_durant.png [in Ukrainian].
20. Mural on the facade of the Kharkiv Theater of Musical Comedy. [Image]. Retrieved 28.11.2025 from <https://cdn4.suspilne.media/images/resize/1040x1.78/296565676ceb13bf.jpg> [in Ukrainian].
21. “Ghosts of Kyiv” mural by A. Kovtun, Kyiv. [Image]. Retrieved 28.11.2025 from https://cdn.village.com.ua/the-village.com.ua/post_image-image/OaDDkDdzsqYkgVvDzGsFQ.jpg [in Ukrainian].
22. Mural dedicated to Mariupol, Lviv [Image]. Retrieved 28.11.2025 from <https://cdn4.suspilne.media/images/resize/794x1.5/886828108fec1484.jpg> [in Ukrainian].
23. Mural of defender O. Huzovskyi, Yuzhnoukrainsk. [Image]. Retrieved 28.11.2025 from <https://izbirkom-media-bucket.s3.amazonaws.com/6f78/6f781bf7c4c4491920a6f83e61dba4d0.jpg> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 18.02.2025

Дата прийняття статті: 10.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025

